

Kolokvium k piatemu výročiu vstupu Slovenska do EU
6. máj 2009, Zrkadlová sieň Primaciálneho paláca

ANDREJ ĎURKOVSKÝ, PRIMÁTOR HL. MESTA SR BRATISLAVY

Vážený pán Európsky komisár,
vážené excelencie,
vážené pani poslankyne a páni poslanci Národnej rady Slovenskej republiky,
vážené dámy, vážení páni,

som veľmi vďačný za možnosť vystúpiť na tomto fóre pri príležitosti piateho výročia vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie. Je mi ct'ou, že sa toto Slávnostné kolokvium koná práve na pôde hlavného mesta, v krásnych priestoroch Zrkadlovej siene Primaciálneho paláca a za účasti Európskeho komisára Jána Figel'a. Chcem sa preto úvodom poďakovať predovšetkým Nadácii Konrada Adenauera za možnosť sa Vám prihovoriť.

Mnohí v týchto dňoch analyzujú minulé roky, príbeh Slovenska od roku 1989, venujú sa rôznym aspektom transformácie Slovenska z krajiny ťaženej totalitnou minulosťou na hrdú súčasť spoločenstva slobody, demokracie a prosperity. Niektorí tak konajú možno s prílišným pátosom, niektorí azda neprimerane kriticky.

Určite sa však všetci zhodneme na jednom. Slovensko by nebolo tým, čím je dnes, so všetkými svojimi úspechmi aj chybami, bez členstva v Európskej únii a v Severoatlantickej aliancii. Párkrát sme v tomto procese aj zakopli, niekedy sme za vytýčeným cieľom kráčali dlhšou cestou, ako by bolo vhodné. Nič to však nemení na veci, že Slovensko v priebehu jednej generácie zmenilo svoju tvár na nepoznanie. Takto sme sa stali súčasťou priestoru, ktorý z pohľadu našich dejín v najväčšej miere garantuje princípy slobody, demokracie a slobodného trhu. A to si zasluhuje úctu a obdiv všetkým, ktorí k tomu napomohli.

Ja osobne som preto hrdý, že som mohol tento príbeh sledovať takpovediac „v priamom prenose“, že som mohol byť súčasťou úspešného začleňovania Slovenska do štruktúr Európskeho spoločenstva z pozície primátora hlavného mesta novej členskej krajiny.

Nemali by sme však zabúdať, že vstup Slovenska do Európskej únie nebol cieľ sám o sebe. Bol to skôr prostriedok k trvalému udržaniu procesov a zmien, ktoré v našom teritóriu začali práve pred dvadsiatimi rokmi. Dôvody tohto vstupu by sme mali mať na pamäti vždy, keď posudzujeme akékoľvek dianie na národnej úrovni, ale aj na úrovni celého spoločenstva.

V týchto dňoch dostávam často otázku, čo konkrétne prinieslo Bratislave členstvo Slovenska v Európskej únii. Predovšetkým sme sa stali súčasťou štandardného priestoru. Investori sa neboja realizovať svoje podnikateľské zámery na území hlavného mesta. Nezamestnanosť klesla na minimum. Partnerstvá prospievajú vzdelávaniu, vede, kultúre, spoločenskému prostrediu. Zahraniční návštevníci objavujú Bratislavu čoraz viac.

Otvorené hranice značne zdynamizovali našu cezhraničnú spoluprácu s Rakúskom, Českou republikou, Maďarskom. Partnerstvo Bratislavy a Viedne vytvorilo z nášho regiónu oblasť s mimoriadnym ekonomickým potenciálom. Dostali sme sa do prestížnej situácie, že môžeme učiť iných. Bratislava sa takto usiluje o export „know how“ prostredníctvom bilaterálnej spolupráce s mestami a regiónmi mimo Európskej únie.

Pri týchto pozitívach však netreba zabúdať na hodnoty prítomné pri založení Európskej únie a hodnoty prítomné pri našej ambícii stať sa jej súčasťou. Sú to predovšetkým sloboda, demokracia, tolerancia, slobodný pohyb osôb a kapitálu, slobodný trh. Tieto hodnoty sú totiž kľúčové práve v období dôležitých rozhodnutí, v časoch skúšok a výziev, určujú perspektívu posudzovania. Našu budúcnosť nepochybne veľmi ovplyvní výsledok schvaľovania zmien vnútorného usporiadania Európskej únie na jednej strane a spôsob prekonania hospodárskej krízy na strane druhej.

Presadenie Lisabonskej zmluvy považujem za nevyhnutné. Nemali by sme však ani podceňovať, ani zľahčovať diskusiu s tým spojenú. Som presvedčený, že rozhodovanie v takých oblastiach, akými sú napríklad daňová politika, sociálne zabezpečenie, kultúrno-etické otázky a podobne, musia vychádzať z národnej úrovne.

V súčasnosti máme za sebou jednu z veľkých skúšok integrácie, a to prijatie spoločnej meny Euro. S radosťou môžem konštatovať, že hlavné mesto obstálo v tejto skúške bez akýchkoľvek problémov. Teraz však pred nami stojí ďalšia, oveľa ťažšia skúška. A to – ako sa vysporiadame s hospodárskou krízou? Ako sa z tejto perspektívy budeme dívať napríklad na využívanie finančných prostriedkov z Európskej únie a na ďalšie nástroje regionálneho rozvoja? Akú úlohu budú hrať regulácia, štátne intervencie, orgány spoločenstva, národné vlády? Teda ako budeme konať v oblastiach, ktoré sa vážne dotýkajú života samospráv?

O úlohe samospráv hovorím nielen preto, že regionálny rozvoj je jedným z prioritných politík Európskej únie. Predovšetkým však považujem samosprávu za neoddeliteľnú a hlavne efektívnu súčasť nástrojov verejnej pomoci. Práve toto je poloha, v ktorej má Bratislava ambíciu byť aktívnou súčasťou hľadania riešení dopadov hospodárskej krízy. Ťažko by sme hovorili o udržateľnom regionálnom rozvoji, keby si samospráva nevedela sformulovať vlastné kritériá hodnotenia riešení krízy.

Práve preto sa na pôde hlavného mesta vo februári tohto roku uskutočnila diskusia za okrúhlym stolom, ktorá mala za cieľ stanoviť základné princípy riešenia dopadov krízy z perspektívy samospráv. Toto odborné fórum za účasti Európskeho komisára Jána Figel'a spojilo zástupcov miest, samosprávnych krajov, Národnej banky Slovenska, významných ekonómov a predstaviteľov zamestnávateľov. Definovali sme niekoľko kritérií, ktoré by hľadané riešenia mali spĺňať.

Ako základné východisko sme identifikovali stabilitu verejných financií tak, aby v súčasnosti zvolené riešenia nespôsobili v budúcnosti ešte väčšie ekonomické problémy. Tie by totiž zdedili ďalšie generácie. Je potrebné voliť také opatrenia, ktoré stoja na princípoch zodpovednosti, na jasných pravidlách. Riešenie je v stabilite podnikateľského prostredia, zabezpečení flexibilného trhu práce, znížení nákladov na prácu, adresnej a efektívnej pomoci. Veľké riziká však vidíme v ďalšom uvoľňovaní rozpočtovej disciplíny verejného okruhu.

Významnú úlohu by mala hrať podpora rozvoja infraštruktúry samospráv, bytového fondu, zlepšovanie životného prostredia, zvyšovania efektívnosti pri spotrebe energií, rozvoja znalostnej ekonomiky. Toto sú nástroje efektívnej podpory samospráv a regionálneho rozvoja. Potrebám súčasnej ekonomickej situácie by mali tiež zodpovedať adekvátne zmeny nastavenia využívania štrukturálnych fondov a nástrojov podpory regiónov.

Rôzne krízové situácie zažívali európske ekonomiky aj v minulosti. Je vhodné nezabúdať na úspešné skúsenosti a výsledky napríklad z Fínska, Írska a podobne. Tieto príklady ukazujú, že využívanie štrukturálnej a regionálnej pomoci by malo byť spojené s podporou vzdelávania, podporou inovácií a podnikania. Preto sme už dávnejšie definovali svoj strategický zámer v tejto oblasti. Chceme budovať Bratislavu ako vzdelanostné mesto. Vytvárať podmienky pre vedu, výskum a napomáhať podnikaniu, ktoré je ústretové životnému prostrediu.

Súčasnosť zároveň poskytuje dobrú príležitosť na prehodnotenie nastavenia využívania štrukturálnej pomoci na národnej úrovni. Je potrebné otvoriť diskusiu o zmenách tak vo vecnej náplni čerpania s ohľadom na rôznorodé potreby a potenciál jednotlivých regiónov, ako aj diskusiu o samotnom systéme.

Náklady na riadenie jednotlivých operačných programov nie sú malé. Preto je na zváženie, či je efektívna celoplošná podpora všetkých možných oblastí, hoci aj malými sumami. Takto má zdanlivú prioritu úplne všetko bez rizika obvinenia, že sa niečo opomenulo, zároveň ale bez zhodnotenia nákladovosti. Alebo či nemá význam väčšia koncentrácia na kľúčové segmenty. A to aj s ohľadom na náklady samotných žiadateľov na administratívu.

Taktiež považujem za potrebné otvoriť diskusiu o možnostiach zjednodušenia podpory. Chápem argumenty, že sú to verejné prostriedky, a je nutné chrániť účel ich využitia. Na druhej strane som však presvedčený, že práve nejasné, zložité a hlavne často meniace sa pravidlá vytvárajú riziká. A naopak, jednoduchšie systémy bývajú transparentnejšie a menej pod tlakom špekulácií.

Pri čerpaní štrukturálnych fondov je mimoriadne dôležité kvalitné a efektívne riadenie. Množstvo existujúcich projektov však má vážny problém s preplácaním realizovaných oprávnených aktivít, a to bez vlastných administratívnych pochybení. Viacero žiadateľov sa takto dostáva do existenčných problémov. Nemalú časť čerpania prostriedkov však tvorí technická pomoc, to znamená financie určené priamo zodpovedným ministerstvám. Motivujúcim faktorom na zlepšenie činnosti riadiacich orgánov by preto mohlo byť viazanie čerpania technickej pomoci v určitej miere na úspešnosť refundácie prostriedkov žiadateľom.

Osobitnou témou pri čerpaní štrukturálnych fondov a regionálnej pomoci je pozícia samotnej Bratislavy. Hlavné mesto má s ohľadom na výšku HDP sťažený prístup k zdrojom z Európskej únie. Čerpať prostriedky môžeme predovšetkým na menšie projekty zamerané na cestovný ruch, kultúru, verejné služby a podobne. Veľké infraštrukturálne investície však realizovať nemôžeme. Hoci práve do tejto oblasti musíme smerovať najväčší objem zdrojov.

Považujem za prirodzené, že vláda smeruje ťažisko prostriedkov na regionálny rozvoj a rozpočty fondov do oblastí Slovenska, ktoré majú oveľa väčšie ekonomické a sociálne problémy ako Bratislava. Netreba však zabúdať, že to môže realizovať aj vďaka ekonomickému úspechu bratislavského regiónu a finančným zdrojom, ktoré tu získa na daniach. Toto sú potom dôležité okolnosti, ktoré vytvárajú mantinely rozpočtových možností hlavného mesta a možnosti získať prostriedky z externých zdrojov.

V neposlednom rade je tiež potrebné si uvedomiť, že Bratislava využíva svoj rozpočet na zabezpečenie služieb nielen pre samotných Bratislavčanov. Máme približne 425 tisíc

občanov, ale denne k nám dochádza množstvo ľudí za prácou. Reálny počet osôb, ktorým za dane našich obyvateľov denne poskytujeme služby je na úrovni 600 tisíc.

Chcem zdôrazniť, že ani jeden z týchto faktorov nie je výraznejším problémom sám o sebe a každý má svoj význam a opodstatnenie. No problémom je práve ich kombinácia. Bratislava je sídlom centrálnych inštitúcií, veľvyslanectiev, medzinárodných organizácií, miestom konania podujatí celoštátneho významu. Sme vstupnou bránou a tvárou Slovenska. Úlohy s tým spojené nie je možné zabezpečovať bez adekvátnych zdrojov. Potrebujeme preto relevantnú diskusiu na túto tému. Tá však zatiaľ nenastala. A to dokonca ani nedávno, v čase schvaľovania novely zákona o Bratislave, hoci práve to bola dobrá príležitosť.

Okrem týchto špecifík máme však mnohé problémy spoločné s ostatnými samosprávami na Slovensku. Ako príklad uvediem ťaživú situáciu s navysporiadanými pozemkami pod školami, športoviskami, kultúrnymi zariadeniami, verejnými priestranstvami, či cestami. Považujem to za veľký dlh minulosti, ktorý výrazne znižuje priestor na čerpanie štrukturálnych fondov.

Uvedený problém zásadne presahuje kapacity rozpočtov samospráv. Zároveň je to limitujúci faktor veľkého spektra rozvojových programov v regiónoch. Prirodzene sa tým otvára otázka o vzťahu oblastí, ktoré by mali byť podporované z prostriedkov Európskej únie a tých, ktoré môžu byť financované domácimi zdrojmi.

Je to diskusia o efektívnosti veľkosti projektov vo vzťahu k administratívnym nákladom, diskusia o vplyve spomenutých limitov na čerpanie. Z tejto pozície môžeme teda hodnotiť potrebu zmien vo vecnom aj teritoriálnom zameraní podpory štrukturálnej a regionálnej pomoci a o zdrojoch, z ktorých je efektívne ich financovať.

Považujem to za veľkú tému a zaslúžila by si adekvátny priestor aj na iných fórach. Chápem však, že rozhodovanie v tejto oblasti nie je ľahké a riešenia je potrebné obhájiť pred verejnosťou. Ale práve toto je predsa princípom zodpovednosti pri správe vecí verejných.

Otázky čerpania štrukturálnych fondov a regionálnej pomoci sú neoddeliteľnou súčasťou diskusie o riešeníach hospodárskej krízy ale aj diskusie o pozícii Slovenska v Európskej únii. Preto želám nám všetkým, Slovensku, aj Európskej únii, aby sa s ohľadom na dnešné výzvy túto diskusiu podarilo posunúť dopredu.

Ďakujem za pozornosť